

збережено документи з особової справи Михайла Китриша, передані керівництвом заводу «Художній керамік». Із середини 1960-х років Михайло Єгорович почав брати участь у різноманітних обласних, всеукраїнських і міжнародних виставках, і майже на всіх із них його глиняні твори були відзначені різноманітними нагородами. Усі грамоти, дипломи, відзнаки, почесні нагороди тощо, яких нині нараховується близько ста одиниць, збережені й доступні для опрацювання науковцями – самі оригінали зберігаються у приватному архіві Михайла Китриша, ксерокопії – у Національному архіві українського гончарства Музею-заповідника. За цими документами можна вивчити виставкову історію творчості Михайла Китриша. Великий масив матеріалу в архіві становлять фотографії, на яких зафіксовано як членів родини гончаря в різні часи, так і різноманітні свята й урочистості, що відбувалися у його житті. Також є ксерокопії фотографій глиняних виробів Михайла Китриша, які зберігаються у гончаря в приватному архіві. До речі, за цими фотографіями можна простежити розвиток творчого пошуку майстра з перших років його гончарної діяльності. Окремо можна виділити аудіозаписи, зроблені під час керамологічних експедицій як до самого гончаря, так і до інших мешканців Опішного, які у своїх розповідях згадували й ім'я видатного односельця. Згадується постать Михайла Китриша і в матеріалах особистих архівів українських керамологів, які сформовано у музейному архіві – Олени Клименко, Лесі Данченко, Олеся Пошивайла тощо. Тож на сторінках друкованих видань, фотографіях, плівках згаданих матеріалів закарбований величезний масив інформації, вивчивши яку можна простежити як творчу історію майстра, так і окремі моменти його життя.

Джерела і література:

1. Качкан Володимир. Жива глина : Мандрівка в минуле та сьогоденне Опішного / Володимир Качкан. – Опішне : Українське Народознавство, 1994. – 232 с.

УДК 903.5(477.53) «637»

КУРГАН ЕПОХИ БРОНЗИ НА ТЕРИТОРІЇ БАЛАКЛІЙСЬКОГО ГОРОДИЩА

**Роман Луговий, Оксана Коваленко
(м. Полтава)**

В статті розглядається випадок виявлення залишків кургану на території центральної частини городища – колишнього сотенного містечка Балаклія, нині села в Великобагачанському районі Полтавської області, експедицією Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка у 2016 р. Курган

відноситься до епохи бронзи, у ньому досліджене поховання пізнього етапу зрубної культурно-історичної спільноти.

Ключові слова: Балаклія, археологічні розкопки, курган, зрубна культурно-історична спільнота, поховання.

У 2016 р. археологічна експедиція Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка та Полтавського краєзнавчого музею ім. В.Г.Кричевського провела дослідження на найменш археологічно вивченому городищі ранньомодерного часу, розташованого в с. Балаклія Великобагачанського району Полтавської області [1-3]. Балаклія (Бакля, Баклей) – сотенне містечко Полтавського полку у 1648-1661 рр., Розташоване на південно-східній околиці села, на відрозі правого берега р. Псел. Розкоп 4 розміщений у центральній частині містечка, але закладений північніше та східніше від розкопу 1, на ділянці місцевості, що вище за рельєфом, край схилу, за 24 м на схід від нього (мал. 1). Місцевість має незначний ухил в південному напрямку. Розміри 4×2 м. Орієнтований по лінії північ-південь. Р – північно-західний кут. Ділянка розорюється, окрім того нині, вона є приватною власністю для ведення сільського господарства, тому проведення повномасштабних досліджень залишків кургану є проблематичним.

Мал. 1. Балаклія. Розкоп 4. Робочий момент.

Статиграфія.

- 0-0,4 м – орний шар, з поодинокими знахідками XIX–XX ст.;
- 0,4-1,20 м – чорнозем типовий, коричнево-чорний, жовтуватий до низу;

- 1,20-1,50 м – передматерик;
- з 1,53 м – материк, жовтий лес.

Профіль ґрунту однорідний – чорнозем чорно-коричнюватого кольору, без попелу, вугілля та інших включень (мал.). Ґрунт кардинально відрізняється від культурного шару вищеописаних розкопів. Насиченість знахідками слабка, особливо у порівнянні із іншими розкопами на території городища (див. табл. невзятого матеріалу). Вона складає десь 1% від кількості знахідок у розкопах 1-3, південніше від цього місця.

Розкоп 4 (невзятий матеріал)

	Кістка	Стінка горщ.	Денце горщ.
1,0-1,20 м			
A4	1	1	
1,0-1,20 м			
A1	1	2	1

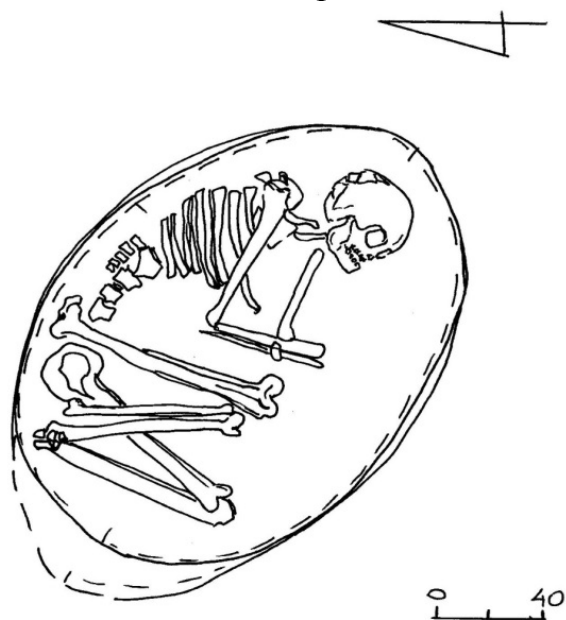
Поховання 1 (бережнівсько-маївської зрубної культури) (мал. 2, 3). Виявлене у північній ділянці розкопу, на рівні перед материка, за 0,25 м на південь та 0,5 м на схід від північно-західного кута (реперу) розкопу. Пляма вирізнялася чорно-коричневим заповненням на тлі перед материка (мал. 2,3). Розміри плями 1,0x0,6 м. Яма поховання округлої форми. Розміри по верхньому краю 1,1x0,6 м, по дну 0,8x0,5 м заглиблена у материк на 0,2 м.

Мал. 2. Балаклія. Розкоп 4. Поховання 1

На глибині 1,20-1,73 м від R (череп на глибині 1,0 м від R) здійснене поховання зрубної культури (мал. 2, 3) Орієнтація південний-схід –

північний-захід. Кістяк дорослого похованого покладено у сильно зібганому положенні, головою на південний-схід, на лівому боці, обличчям на захід. Принагідно, зауважимо, що для більшості поховань зрубної к.і.с. простежується прямий зв'язок між статтю небіжчика та його положенням: чоловіки на лівому боці, жінки та діти на правому [4, с. 221]. Руки зігнуті у ліктях, права притиснута кистю до обличчя, під черепом, ліва обхоплює тулуб, пальці в районі ребер, чітко край ліктя правої руки. Ноги зігнуті у колінах. Стопи, впритул до тазу, в більшості їх кістки зруйновані землеріями. В районі ніг простежувалися ледь помітні фрагменти підстилки коричневого кольору. Біля черепа кілька цяток шкіряного тліну. Поховання безінвентарне.

Мал. 3. Балаклія. Розкоп 4. План поховання 1. Схема. Розкопки авторів 2016 р.

Поховання 2. Пляма, вірогідно, від ще одного поховання, потрапила до розкопу частково, лише ділянка 0,6х0,6 м, решта – за його межами, на південь від розкопу. Розміщена за 0,3 м на північ та 0,6 м на схід від південно-західного кута розкопу. Пляма зафіксована, як й попередня з глибини 1,0 м R, простежена в південній стінці. В профілі – трапецієподібна із звуженням до дна, на 0,2 м, ширина по лінії впуску 0,65 м. Поховання не досліджувалося у зв'язку із тим, що більша частина його знаходилася за межами розкопу, а власник ділянки заборонив подальше проведення робіт.

Вірогідно, поховання є впускними похованнями в курган епохи бронзи, насип якого не зберігся. На це вказує ґрунтовий профіль чорнозему типового (ґрунт коричнево-чорного кольору, давній горизонт

яскраво не виражений, материк простежувався на глибині 1,53 м). Ледь помітний перепад поверхні вказує на те, що поховання, ймовірно, здійснене у південно-східному секторі кургану, що типово для планіграфії впускних поховань доби бронзи [4, с. 212]. Очевидно, що курган споруджений, за часів ранньої чи середньої бронзи, певний час слугував могильником для представників зрубної общини.

Зрубне поховання з Балаклії за обрядовими ознаками може бути співвіднесене з 5 стратиграфічним горизонтом курганних поховань доби середньої-пізньої бронзи Самаро-Орільського межиріччя [5, с. 21-24]. Їх характерними рисами є: відсутність конструктивних досипок, зменшення розмірів ям та відсутність у них будь-яких поховальних конструкцій, сильно скорчена поза небіжчика, розміщення долонь перед обличчям, орієнтація головою у східний сектор, рідке використання вохри, наявність у інвентарі банок, гострореберних посудин зі шнуровим орнаментом та посуду з андронідами рисами. Ці ж ознаки характерні для поховань БМЗК басейну Сіверського Дінця, які відносяться до пізнього (III-го) зрубного горизонту [6, с. 84-86]. За періодизацією пам'яток зрубної к.і.с., запропонованою В.В. Отрощенко, це пізній етап бережнівсько-маївської зрубної культури (БМЗК-II), який датується XIV–XIII ст. до н. е. [7, с. 155-159].

За часи існування сотенного містечка курган, вірогідно, був добре помітний, тому що культурний шар XVII–XVIII ст. тут відсутній, адже лише в орному шарі трапилося кілька фрагментів посудин, та й то пізнішого часу – XIX–XX ст. На цій ділянці відсутня забудова часів існування сотенного містечка, отже існував вільний простір. Наявність таких територіальних просторів, майданів в центрі міст, поблизу соборів та ринків є типовим для міст Гетьманщини, подібні площі є своєрідними просторовими елементами, які можна порівняти із площами Ринок в Західній Європі, хоча вони були не так чітко окреслені. Археологічно зафіксований курган та відсутність культурного шару ранньомодерного часу в Балаклії ставить перед нами питання про функціональне призначення цієї ділянки в той час, але відповідь на нього можлива лише за умов проведення ширших археологічних досліджень.

Джерела та література:

1. Коваленко О., Луговий Р. Розкопки на теренах сотенного містечка Балаклія // Археологічні дослідження в Україні 2018. – Київ: ІА НАН України, 2020. – С. 189–190.
2. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Звіт про проведення археологічних розкопок поселення XVII–XVIII ст. в с. Балаклія Великобагачанського району Полтавської області. у 2016 році. – Полтава, 2017. // НА ІА НАНУ. – Ф.1: експедицій. – 71 арк.

3. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Звіт про проведення археологічних розкопок поселення XVII–XVIII ст. в с. Балаклія Великобагачанського району Полтавської області. у 2017 році. – Полтава, 2017. // НА ІА НАНУ. – Ф.1: експедицій. – 70 арк.
4. Коваленко О.В., Куштан Д.П., Луговий Р.С. Курган доби середньої-пізньої бронзи Сторожівського могильника // Матеріали та дослідження з археології Східної України : Збірник наукових праць / ред.. С.М. Санжаров. – Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля. – Вип. 9. – С. 209–226.
5. Ковалева И.Ф. Север Степного Поднепровья в среднем бронзовом веке (по данным погребального обряда). – Днепропетровск: ДГУ, 1981. – 79 с.
6. Литвиненко Р.А. Периодизация срубных древностей Доно-Донецкого региона (по погребальным памятникам Северского Донца) // Срубная культурно-историческая общность в системе древностей эпохи бронзы Евразийской Степи и Лесостепи: Матер. междунар. науч. конференц. – Воронеж, 2000. – С. 81–90.
7. Отрощенко В.В. Проблеми періодизації культур середньої та пізньої бронзи півдня Східної Європи (культурно-стратиграфічні зіставлення). – К., 2001. – 288 с.

УДК 069.42(477.53) “1950/1980”

ЗБИРАЛЬНИЦЬКА І ФОНДОВА РОБОТА МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ ПОЛТАВЩИНИ НАПРИКІНЦІ 1950-х – 1980-х РОКАХ

**Наталія Бесєдіна
(м. Полтава)**

У статті аналізується один із основних напрямів, невід’ємна складова історичного краєзнавства на Полтавщині – діяльність музейних закладів, які притаманними лише їм засобами через призму музейних експонатів, унікальних пам’яток історії та культури здійснювали дослідження та популяризацію минулого населених пунктів регіону. Основна увага приділена роботі музеїв з виявлення та опрацювання історико-культурних пам’яток. Показано, що конкретна реалізація цього напрямку діяльності відбувалася у межах збиральницької, фондової, наукової та масової роботи музейних закладів Полтавщини.

***Ключові слова:** експонат, експертиза, рестрація, колекція, комплектація, паспортизація, реставрація.*

Стрижнем музейної справи, як відомо, була й залишається збиральницька і фондова робота, яка дає можливість сформувати яскраві та змістовні експозиції, служить основою для різноманітних наукових розвідок.

Особливо інтенсивною була збиральницька і фондова робота полтавських музеїв у другій половині 1940-х – 1950 роках, оскільки саме вона дозволяла заповнити ті прогалини, які утворилися в експозиціях та фондах музеїв унаслідок окупації Полтавщини фашистськими загарбниками. Так само активною була ця робота і впродовж наступних